

FÖLDTANI KÖZLÖNY

HAVI FOLYÓIRAT

MAGYARORSZÁG FÖLDTANI, ÁSVÁNYTANI ÉS ÖSLÉNYTANI MEGISMERTETÉSÉRE
S A FÖLDTANI ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

Megjelenik havonként két vagy három nagy nyolczadrét ivnyi tartalommal. A magyarhoni földtani társulat rendes tagjai 5 frt évi díj fejében kapják. Előfizetési ára egész évre 5 frt.

XVI. KÖTET.

1886. OKTOBER—DECZEMBER.

10—12. FÜZET.

LEVÉL A SZERKESZTŐKHOZ.

Tisztelt Barátim!

A mennyire örömmel látom, hogy *egységre* törekedve az ásványföldtani neveket saját megállapodástok szerint írjátok és *javítjátok* a «Földtani Közlöny»-ben közreadott munkálatokban, ép annyira nem hallgathatok el ennek ötletéből néhány megjegyzést.

Ti úgy írjátok, hogy «hipersztén, amfiból, plagioklász, kvarcz, gnájsz» stb., tehát úgy, mint a népszínház czéduláin egy időben olvasni lehetett a «Bokkácsó»-t. Így a helyes kimondás megtanulását elősegítitek, de sőt magyarosítottok is: magyar sujtásokkal ékesítitek a frakkot. Mert magyar szó-e a hipersztén? Mit ért meg jobban a magyar, hypersthen-t e vagy a hipersztén-t? Tagtársaink és olvasóink bizonyára nincsenek azon a fokon, mint az az alföldi gyerek, a ki németszóra kerülván hazulról el, gyönyörűségesen leolvasta a czimtabláról, hogy N. N. «zuczkerbeczker»! Talán a magyar szakbéliek javára iparkodtok ez által? Alig hiszem, mert ez a dolog a tudomány szempontjából mellékes és csak annyiban fontos, hogy könnyen megértsük egymást bármiféle nyelven is, tehát a mennyire lehet egy néven nevezük és írjuk az illető tárgyakat. Ám megpróbálta a legtöbb nemzet a saját szavaival nevezni meg az ásványokat, pl. a Sb_2S_3 ásványt BRÜCKMANN 1727-ben Spiess-Glass-Erz-nek írja, WALLERIUS 1747-ben Spitsglasmalm néven ismerteti, a francziák azt mondották Antimoine sulfuré, az angolok Sulphuret of Antimony, a magyarok pedig (KOVÁTS MIHÁLY, 1846): «szürke érczetlenült szorító». Mi lett a vége? Az, hogy DANA 1854-ben megtalálta DIOSCORIDESnél ez ásványt és DIOSCORIDES megnevezése szerint *Stibnite* névvel iktatja be hírneves munkájába. Internationalis congressusok nélkül is oda jutottunk ma az ásványoknál, hogy azon neveket használjuk, a melyek *nem jelentésöknél* fogva, de csak is mint *egyszerű jegyek* vonatkoznak az illető ásványra. A hosszú nevek, melyekben a sajátságok,

az alkotás summája volt visszaadva, észrevétlenül eltűntek a mai napokra és örvendhetünk mi is, hogy a nyelvújítás és túlmagyarosítás gyümölcseiből nem maradtak reánk használatban legalább az ilyen nevek, mint: csempe, fekete szeg ámitó érczetlenül fog, erdélyi had, levegős szegfűszerded stb., hanem helyettök azt mondhatjuk, hogy apatit, sphalerit, sylvanit, bronzit stb., a mely utóbbiakat minden nemzet szakbélije azonnal megért, míg az előbbieket tudom szótár nélkül ti sem értenétek meg, pedig magyarul vannak, ráadásul nem is valami kiváló rossz magyarsággal.*

A ti vezérelvetek azonban ennél a dolognál okvetlenül az is volt, hogy a *nemzeti* iránynak is adózzatok. Ez kétségtelenül kötelessége mindnyájunknak, mert ha valahol, úgy nálunk nem volna szabad csakis exclusivus tudományt művelni, hanem tekintenünk kell a tudomány terjesztésére is. Társulatunknak is ez az egyik sarkalata. A mint azonban az előbb a tudomány oldaláról világítottam meg, hogy ezzel a móddal célt nem értek, úgy most más oldalról is megmutathatom a nehézségeket.

Minden jobb ásványtanban olvashatni, hogy az ásványok nevei *honnan* erednek. Vannak 1. *ősrégi* nevek, melyeknek eredése ismeretlen vagy bizonytalan, pl. Quarz, Jaspis, tehát ezeket talán lehetne bármiféle nemzet nyelvi sámfájára húzni; 2. a *helyiségektől* adott nevek, pl. Vesuvian, Redruthit, Leadhillit, Stassfurtit stb., de már ezeket nem szabad elválttatni, ép úgy nem mint a tulajdon neveket, pedig a ti irási módokat szerint ezeket is magyarosan kellene kiírni, ám tessék a Redruthit-nál megpróbálni; 3. *személyekről* adott nevek, pl. Senarmontit (csak nem fogjátok írni: Szénármontit?), Brookit (Brúkit?), Liebigit (Líbigit?), Descloizit (Dékloázit?) stb.; 4. a *mythológiából* kölcsönzött nevek, péld. Pollux, Thorit stb.; végre 5. az egyes szerzők *kénye kedve szerint* alkotott nevek, a melyeket tehát az elsőség, a szerzői jog védelmez. Ha most ezeken áttekintünk, kérdehetem-e joggal, hogy komolyan akarjátok következetesen folytatni irási módokat?

De egy dologról még nem emlékeztem meg, a végére hagytam, mert a legfontosabb. Van ennek a dolognak *igazán nemzeti* oldala is. Minden nemzet nyelve forrott ki magából ásványneveket, azokét t. i., a melyek a *közélettel* vonatkozásban vannak. Talán legtöbbet a német, eme kiválóan bányász nép. Az érczet, a fémeket, bizonyos föld- és kőnemeket azonban minden nemzet meg tudja az *ő saját* szavával nevezni. *Ezeket* kell nekünk is saját nyelvünkben egybeszednünk, ezeket kell itthon használnunk is. A mely ásványra pedig nincs a magyarnak tősgyökeres vagy legalább köl-

* Az igaz, hogy ha annak idején így tanuljátok, tudjátok is, mint a hogy pl. tudhatjuk a «dárdanykéneg» jelentését. Igen, de e mellé még legalább egy internacionális nevet is kellett volna tanulni, különben a külföldi munkák tanulmányozása igen bajos leendett. Ekkor pedig az ásványok neveinél is a fölösleges csak több helyet foglalt volna el és ráadásul alighanem nemzetiségünk kárára, a nyelv rontása folytán.

csönzött, de közérthető neve, azt írhatjuk kedvünk szerint, abból ugyan okulni nem fog.* De tudást merít akkor, ha 1. ilyen esetekben az *eredeti*, a *legelső* szerző által adott, vagy kétséges esetekben *világszerte* használt és írott neveiken nevezzük és írjuk az ásványokat, és ha 2. a többinél a létező *jó magyar* ásvány neveket (sajnos igen kevés van!) használjuk. Az előbbieket egy néven tanítva, mutatva, nem kell új neveket faragva fölösleges synonymákkal terhelni senkit és az ismeretlen csak megismerésre sarkalhatja az iparkodót; az utóbbiak pedig, mint a melyek az életből ismerős tárgyakra vonatkoznak, azonnal megragadhatók.

Én ezekért nem érthetek egyet a «gnájszos» irási móddal, mert sem a tudományt, se a nemzetiséget nem szolgálja, de meg következetesen nem is használható.

Szavam volna még az ásványok kis vagy nagy kezdőbetűvel való írásához is, mert én megvallom a nagy kezdőbetűket pártolom. Nemcsak írásunk engedi ezt meg a kitüntetés okáért, de az áttekintés is könnyebb. De elég lehet ebből ennyi és végezetül csak üdvözöllek titeket szerkesztő barátim, a kik legalább alkotni akartok valamit ezekben a nálunk még épen nem rendezett dolgokban is.

Budapest, Szent-András havának 15. napján, 1886.

Hívetek

SCHMIDT SÁNDOR.

**

Igen tisztelt Barátunk dr. SCHMIDT SÁNDOR levelét örömmel közöljük, mert azt hisszük, hogy ez által olyan eszmecserének nyitunk tért, a mely egy czélszerű, de a tudomány komolyságának megfelelő nomenklatura megállapításához közelebb fog vezetni.

Az új egységes írásmódot — úgy a mint azt a m. kir. Földtani Intézet tagjai megállapították — főképen azért mutattuk be közlönyünkben, hogy szaktársaink véleményét, hozzászólását megtudhassuk.

Czélt értünk. Az eszmecsere megindult s tagtársainktól függ, hogy meddő ne maradjon.

Tessék hozzá szólni!

A szerkesztők.

* Hogy a sajtóságokat visszatükröztető, a szakbéliek által csinált *hosszú* nevek mennyire nem czélszerűek magában a tudományos használatban is, azt *csakis* a tapasztalás mutatta meg.